

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту історії України НАН України,
доктор історичних наук, професор, академік НАН України

В. А. Смолій

2022 р.

ВИСНОВОК

Інституту історії України НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації завідувача відділу архівознавства Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства Залеток Наталії Валеріївни на тему «Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни», поданої на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 «всесвітня історія»

Розглянувши дисертацію у вигляді монографії завідувача відділу архівознавства Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства Залеток Наталії Валеріївни на тему: «Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни», подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 «всесвітня історія», наукові публікації, в яких висвітлені основні наукові результати докторської дисертації, а також за результатами фахового семінару відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України від 24 червня 2022 року, протокол №7, рецензенти затвердили висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації:

1) Дисертаційна робота Залеток Наталії Валеріївни, представлена на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 «всесвітня історія» є кваліфікаційною науковою працею у вигляді монографії,

виконаною здобувачкою самостійно. За обсягом, актуальністю, рівнем наукової новизни, практичної та теоретичної цінності, ступенем обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій дисертація відповідає вимогам чинного законодавства до докторських дисертацій.

Актуальність теми дослідження. Порівняльне дослідження орієнтоване на аналіз гендерної політики тоталітарної та демократичної систем у роки Другої світової війни, оскільки під час цього збройного конфлікту було зафіксовано хоч і тимчасове, однак зближення країн, що їх уособлювали. Країни антигітлерівської коаліції були обрані для цього дослідження через те, що саме вони здобули перемогу, впродовж тривалого часу після завершення війни мали суттєвий вплив на загальносвітову політику й багато в чому заклали підвалини сучасного стану справ у гендерній сфері. Непримиренні розбіжності між союзниками у сфері ідеології та повоєнного устрою світу стали очевидними ще в роки війни й після її завершення призвели до конфронтації, відомої в історіографії як «холодна війна» (середина 1940-х–1991 рр.). Водночас упродовж 1939–1945 рр. урядам держав антигітлерівської коаліції довелося вирішувати схожі проблеми, пов'язані з веденням бойових дій. Союзники перебували не в рівних умовах, адже відрізнялися за географічним розташуванням, обсягом ресурсів, культурою, політичним режимом та багатьма іншими особливостями, займали різне місце в планах нацистської Німеччини, що необхідно враховувати під час порівняння. Проте спільним для них був брак чоловічого населення для служби у війську, внаслідок якого постала необхідність призову до служби в тій чи іншій формі жінок. Тому, на погляд авторки, зіставлення політики різних держав у цьому питанні у 1939–1945 рр. має пролити світло на спільне та відмінне у їхніх гендерних режимах і дасть змогу суттєво поглибити сучасне уявлення про тоталітаризм і демократію середини ХХ ст.

Радянський Союз – з 1941 р. один із провідних членів антигітлерівської коаліції – після Другої світової війни ще більше поширив свій вплив на решту країн світу. А отже, брав безпосередню участь у формуванні їхньої гендерної

політики та суспільного укладу. Як відомо, масштабні бойові дії велися безпосередньо на його території. Це, безумовно, наклало відбиток на політику СРСР щодо служби жінок в армії. У зв'язку з цим, для порівняння було обрано Велику Британію – «колыску парламентської демократії», класичну представницю Вестмінстерської моделі демократії (за А. Лійпхартом). Попри те, що на її території не велося сухопутних операцій, ця країна суттєво постраждала від авіаційних бомбардувань противника. Її населення, як і мешканці Радянського Союзу, жило в умовах загрози атак на їхні домівки з боку ворога, економіка зазнавала суттєвих збитків, а владі постійно необхідно було підтримувати високий рівень бойового духу соціуму. Такого не відчували на собі мешканці ще одного провідного члена коаліції – США, адже безпосередньо на території штатів воєнні дії не велися. Що стосується Франції, то з 1940 до 1944 рр. вона не мала самостійного уряду в межах країни й була підконтрольна нацистській Німеччині, тому її приклад не буде показовим у контексті дослідження. Тоді як британцям вдалося втримати владу, зберегти самостійність у дуже непростих обставинах на початку війни й залучити в значних масштабах жінок до служби в збройних силах. З огляду на вищезазначене, Велика Британія та СРСР є найбільш підходящими країнами-членами антигітлерівської коаліції для порівняльного дослідження.

2016 Запропоноване дослідження є актуальним не лише у контексті вивчення минувшини, адже проблема організації військової служби жінок наразі є нагальною в Україні на тлі російсько-української війни. Українки, згідно зі статистикою, дедалі частіше вступають до лав Збройних сил. Жінки активно долучилися до захисту нашої держави на Сході країни ще з 2014 р. і надалі боронять її в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Попри це, наразі в Україні побутує чимало стереотипів щодо військовослужбовиць, які перешкоджають їхній комфортній службі. Влада та соціум інколи демонструють рудиментарні підходи у ставленні до жінок у війську та організації їхньої служби. Це спостерігається у недосконалому законодавстві, яке містить низку обмежень для осіб жіночої статі, які

перешкоджають їм реалізувати свій потенціал, побутуванні гендерних стереотипів, об'єктивації, сексуальних домаганнях, замовчуванні безпосередньої участі жінок у боях тощо.

Нині принципи функціонування української армії активно перебудовуються в умовах ведення масштабних бойових дій, а представники влади дедалі частіше одночасно із захисниками стали згадувати і про захисниць, що демонструє позитивну динаміку у вирішенні проблеми гендерної рівності в Збройних силах України. Проте українські військовослужбовиці все ще не можуть почувати себе рівними у лавах армії та відчують певні труднощі. Очевидно, що Україна повинна пристосовуватися до нових реалій свого існування, переймати досвід інших держав (таких як Ізраїль, скандинавські країни) щодо розбудови армії. Викорінення негативних явищ, зокрема і тих, що пов'язані з гендерною нерівністю у війську, є завданням на наступні роки, виконання якого слугуватиме запорукою збереження державності. Тому дослідження військової служби жінок, зокрема в СРСР, під час інших масштабних збройних конфліктів, є перспективним і для сучасної України.

Важливим це дослідження є і для розвитку збройних сил Великої Британії. Адже, попри активізацію у цій країні заходів із забезпечення гендерної рівності у війську в останні десятиліття, лише за каденції Д. Камерона уряд у 2016 р. зняв заборону для жінок на участь у ближніх боях, чим уможливив їхнє зарахування на будь-яку посаду в британській армії з 2018 р. Водночас це не означає, що у британських збройних силах проблему гендерної рівності можна назвати вирішеною. Як засвідчили результати звіту комітету оборони Палати громад у 2021 р., там все ще достатньо гостро стоїть проблема домагань та насильства стосовно жінок з боку військовослужбовців-чоловіків, спостерігаються проблеми зі забезпеченням військовослужбовиць якісною військовою формою, бронежилетами тощо. Тому проблеми, порушені у дисертації, зокрема, ті, що стосуються побудови публічного дискурсу стосовно жінок у війську, формування їхнього образу у суспільстві, соціокультурної інтерпретації військової служби британок та інших аспектів, є наразі

актуальними і для влади Великої Британії. Стрімка ескалація ситуації на міжнародній політичній арені та наявність прямої загрози демократичному шляху розвитку світу засвідчили необхідність розбудови армій різних держав на засадах, які дадуть змогу кожній особі на військовій службі реалізувати свій потенціал якомога ефективніше і виконати свій обов'язок перед вітчизною у разі небезпеки.

Зазначене зумовило вибір теми дисертаційного дослідження, а недостатній рівень розробленості проблеми як у вітчизняній, так і у світовій історіографії вказує на її актуальність та новизну. З врахуванням наведеного, студіювання проблеми військової служби жінок у Великій Британії та СРСР під час Другої світової війни є на сьогодні важливим та своєчасним.

Мета дисертаційного дослідження полягає у здійсненні історичної компаративістики політики Великої Британії та СРСР у сфері залучення жінок до служби в збройних силах у роки Другої світової війни.

Затвердження теми дисертації. Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту історії України НАН України (протокол №3 від 26 травня 2022 р.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Робота пов'язана з плановими науковими темами відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України «Держава-спільнота-особа: основні вектори взаємодії в період Другої світової війни» (2014-2016 рр.; номер державної реєстрації 0113U005990); Україна у Другій світовій війні: оновлення довідково-інформаційних ресурсів у сучасному науковому просторі (2017-2019 рр.; номер державної реєстрації 0117U004041); «Енциклопедичний формат історії Другої світової війни (1939–1945 рр.): науковий дискурс та популяризаторська функція» (2020-2022 рр.; номер державної реєстрації 0120U002103).

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та відомості щодо відсутності / наявності порушення академічної доброчесності. Структура дисертації побудована за

проблемно-хронологічним принципом. Робота викладена у вигляді наукової монографії на 432 сторінках опублікованого тексту, складається зі вступу, 5 розділів, поділених на 15 підрозділів, загальних висновків, анотації англійською мовою, списку використаних джерел та літератури (1083 позиції) та 1 додатка. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дає змогу послідовно розв'язати поставлені наукові завдання.

Характеризуючи ступінь обґрунтованості наукових положень, необхідно зазначити, що методологічною основою дисертаційного дослідження виступають гендерні концептуальні підходи та концепція «подвійної спіралі» М. Р. Хігонне та П. Л. Р. Хігонне. Оскільки будь-яка масштабна військова кампанія зазвичай супроводжується потужною пропагандою, для опрацювання британських та радянських неперіодичних видань воєнного часу та перших повоєнних років дисертанткою було застосовано методологію, запропоновану Г. Джоветтом та В. О'Доннелл. Також науковим підґрунтям роботи став комплекс загальнонаукових та спеціально-історичних методів дослідження – критичного аналізу джерел, типологічний, критичного аналізу дискурсу, ретроспективний, історико-порівняльний, аналітико-психологічний, статистичний, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння та узагальнення.

Методи критичного аналізу джерел та типологічний дали змогу проаналізувати та класифікувати широку джерельну базу дослідження, яка лягла в основу цієї праці, подекуди висловити припущення щодо недостовірності тих чи інших даних, наведених у деяких видах джерел. Для репрезентації широкого пласту періодичних видань Великої Британії та СРСР, що побачили світ у 1939–1945 рр., застосовано *метод критичного аналізу дискурсу*.

За допомогою *ретроспективного методу* встановлювалися причинно-наслідкові зв'язки між особливостями зовнішньої політики Великої Британії та СРСР та їхніми практичними заходами щодо формування резервів для війська за допомогою залучення жінок до участі у парамілітарних організаціях; між

британським та радянським публічними дискурсами 1939–1945 рр. щодо служби жінок у збройних силах та реальними заходами держав з її організації, а також формуванням уявлень соціумів щодо становища і ролі жінок у війні.

Історико-порівняльний метод уможливив комплексну компаративістику соціальних статусів британських і радянських жінок у міжвоєнний період та їхньої участі у парамілітарних організаціях, системи заходів урядів СРСР та Великої Британії, спрямованих на залучення жінок до служби в збройних силах та її організації напередодні та під час Другої світової війни, публічного дискурсу щодо військової служби жінок, особливостей соціокультурної інтерпретації досвіду британських та радянських жінок на службі в збройних силах у 1939–1945 рр.

За допомогою *аналітико-психологічного методу* було розкрито проблему самобачення жінок на службі у війську, а також особливостей їх сприйняття побратимами та соціумами Великої Британії та СРСР.

Статистичний метод був застосований під час висвітлення кількісних характеристик, пов'язаних із військовою службою жінок Великої Британії та СРСР.

Загальні логічні *методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, порівняння та узагальнення*, дали змогу здійснити історичну компаративістику політики Великої Британії та СРСР у сфері залучення жінок до служби в збройних силах у роки Другої світової війни; деталізувати об'єкт і предмет дослідження; виокремити загальні тенденції в організації військової служби жінок урядами Великої Британії та СРСР; сформулювати висновки проведеного дослідження.

Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, отримані на достатній джерельній базі, репрезентованій широким колом документів українською, англійською та російською мовами, серед яких законодавчі акти, стенограми засідань законодавчих органів, мемуари, щоденники та інтерв'ю, тогочасні періодичні та неперіодичні видання, подання до нагородження, матеріали особових справ, світлини та ін.

Використання сучасних методів дослідження та опрацювання потужної і різноманітної джерельної бази дали змогу дисертантці виконати поставлені наукові завдання повною мірою і обґрунтувати низку положень, що мають важливе теоретичне і практичне значення.

Перевірка на наявність текстових збігів у дисертаційній роботі Залеток Н. В. засвідчила відсутність проявів академічної недоброчесності з боку дисертантки. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів; всі дослівні цитування текстів інших авторів взято у лапки.

Наукові результати та висновки, які виносилися на захист кандидатської дисертації, повторно на захист не виносяться.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

- здійснено комплексне порівняльне дослідження політики тоталітарного та демократичного режимів щодо призову жінок на службу до армії на прикладі СРСР та Великої Британії;

- подано компаративний аналіз висвітлення служби жінок у радянських та британських періодичних та неперіодичних виданнях 1939–1945 рр.;

- на основі студіювання нормативно-правового регулювання служби жінок під час Другої світової війни у Великій Британії та СРСР, а також особливостей висвітлення проблеми в публічному дискурсі означених країн, простежується динаміка змін у цій сфері крізь призму співвідношення «військова необхідність» vs «чинний гендерний уклад»;

- співставлено особливості організації військової служби та побуту британських і радянських жінок;

- визначено взаємовплив гендерної політики урядів СРСР та Великої Британії в роки Другої світової війни та особливостей соціокультурного сприйняття військовослужбовиць суспільствами цих країн.

Уточнено:

- соціальні статуси британського та радянського жіноцтва у міжвоєнний період, а також основні підходи Великої Британії та СРСР до формування жіночих резервів для війська шляхом їхнього залучення до парамілітарних організацій;

- низку концептуальних положень, а також уявлень про військову службу жінок у британських і радянських військових формуваннях упродовж 1939-1945 рр.

Набули подальшого розвитку:

- дослідження впливу особливостей політичного режиму, ідеології та комплексу морально-етичних норм на гендерну політику держав;

- студіювання соціокультурної інтерпретації військової служби жіноцтва у британському та радянському суспільствах;

- з'ясування внеску військовослужбовиць під час збройного протистояння 1939-1945 рр.;

- інтерпретація особливостей військової служби жінок у радянських та британських збройних силах.

Особистий внесок здобувача. Дослідження виконане дисертанткою самостійно. Дисертантці належать основні теоретичні положення та висновки, викладені у роботі. З публікацій за темою дисертації всі, окрім чотирьох, є одноосібними.

У статті «Проблема служби жінок у британській армії в роки Другої світової війни: аналіз публічного дискурсу В. Черчилля», написаній у співавторстві з д.і.н., проф. О. Гуржієм, дисертантці належить 70% тексту.

У статті «Вінстон Черчилль і суфражистський рух», підготовленій у співавторстві з д.і.н., проф. О. Гуржієм та д.і.н., доц. Н. Буглай, дисертантці належить 50% тексту.

У публікації «Британська армія, жінки і Вінстон Черчилль: до біографії політичного діяча», підготовленій у співавторстві з д.і.н., проф. О. Гуржієм, дисертантці належить 70% тексту.

У публікації «Проблема служби жінок в армії в публіцистичній творчості Вінстона Черчилля», підготовленій у співавторстві з д.і.н., проф. О. Гуржієм, дисертантці належить 70% тексту.

У всіх чотирьох публікаціях, серед іншого, дисертантка розробила загальну концепцію наукової розвідки та сформулювала її висновки.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Результати дисертації мають важливе теоретичне значення. Вони дають змогу глибше дослідити сутність тоталітаризму і демократії середини ХХ ст., гендерних режимів Великої Британії та СРСР, причин та підґрунтя виникнення і перебігу деяких явищ і процесів, притаманних сучасним соціумам Великої Британії та держав пострадянського простору.

Що ж до практичного значення, то результати дисертації можуть бути використані під час викладання загальних та спеціальних курсів для студентів вишів, написання загальних та спеціальних наукових праць з історії Другої світової війни, гендерної та жіночої історії, історії розвитку політичних режимів, музейно-виставкової практики, як інформаційна база для урядів сучасних країн у справі розбудови їхніх збройних сил на засадах дотримання гендерної рівності.

2) Дисертаційна робота Залеток Н. В. на тему «Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни», відповідає паспорту спеціальності 07.00.02 «всесвітня історія».

3) Дисертаційна робота Залеток Н. В. містить науково обґрунтовані результати, які були отримані здобувачкою особисто, а кількість та якість наукових праць, опублікованих за її матеріалами, відповідають Наказу МОН України №1220 від 23 вересня 2019 р. «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук». За матеріалами дисертації опубліковано 35 наукових робіт, з них 1 монографія (35,1 др. арк.); 4 статті, опубліковані в наукових виданнях, включених до Web of Science та / або Scopus; 18 статей, опублікованих в українських фахових та

закордонних рецензованих виданнях; 1 стаття у вітчизняному науковому виданні; 11 публікацій апробаційного характеру.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Залеток Н. Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни. К.: ПФ «ПП «Фоліант», 2022. 432 с.

Статті, опубліковані у фахових виданнях України та зарубіжних виданнях, що включені до наукометричних баз

2. Залеток Н., Гуржій О. Проблема служби жінок у британській армії в роки Другої світової війни: аналіз публічного дискурсу В. Черчилля // Український історичний журнал. 2021. Число 1. С.82–92. **Web of Science**

3. Залеток Н., Гуржій О., Буглай Н. Вінстон Черчилль і суфражистський рух // Сторінки історії. Вип. 50. 2020. С. 99–118. **Web of Science**

4. Zalietok N. The Soviet and British governments' policies concerning participation of women in paramilitary organizations of the interwar period // Український історичний журнал. Число 1. 2022. С. 127-136. **Web of Science**

5. Zalietok N. Women's service in the armed forces during World War II in the British and Soviet publications of 1940s // Ajalooline Ajakiri. The Estonian Historical Journal. Vol. 177/178, No. 3/4 (2021). P.221-251. **Web of Science and Scopus**

6. Zalietok N. British and Soviet Women in the Military Campaign of 1939–45: A Comparative review // Marine Corps University Journal. Special Issue: Gender Integration. 2018. P. 9–40.

7. Залеток Н. Оцифровані першоджерела з вивчення історії Другої світової війни на вебсайтах центральних українських архівів: короткий огляд // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Історичні науки. 2020. Том 31 (70) № 4. С. 147–151.

8. Залеток Н. Фемінізм та право голосу для жінок у Російській імперії та Великій Британії на початку ХХ ст.: порівняльна характеристика // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Історичні науки. 2021. Том 32 (71) № 1. С. 107–113.

9. Залеток Н. Становище британських та радянських жінок у суспільстві в міжвоєнний період: порівняльний огляд // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Історичні науки. 2021. Том 32 (71) № 2. С.105–112.
10. Залеток Н. Нормативно-правове регулювання служби британських та радянських жінок у збройних силах у роки Другої світової війни // Військово-науковий вісник. 2021. Випуск 36. С.161–181.
11. Залеток Н. Служба та побут британських і радянських жінок у протиповітряній обороні в роки Другої світової війни // Наукові праці КПНУ імені Івана Огієнка: історичні науки. Том 32 (2021). С.94–105.
12. Залеток Н. Британські та радянські жінки в збройних силах під час Другої світової війни: від демобілізації до вшанування внеску // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Історичні науки. 2021. Том 32 (71) № 4. С.172–177.
13. Залеток Н. Служба та побут британських та радянських жінок у повітряних силах у роки Другої світової війни // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія Історичні науки. 2021. Том 32 (71) № 3. С.214–221.
14. Залеток Н. Проблема служби жінок у збройних силах у британському публічному дискурсі 1939–1945 рр. (на матеріалах періодичних видань) // Старожитності Лукомор'я. 2021. Вип. 5 (8). Вересень-Жовтень. С.104–112.
15. Залеток Н. Служба британських та радянських жінок у розвідці в роки Другої світової війни // Європейські історичні студії. 2021. № 19. С.50–60.
16. Залеток Н. Британські газети як джерело дослідження служби жінок у королівських збройних силах у роки Другої світової війни // Архіви України. Випуск 4 № 329 (2021). Жовтень – грудень. С.99–117.
17. Залеток Н. Служба та побут британських та радянських жінок у військово-морських силах у роки Другої світової війни // Проблеми всесвітньої історії. 2021. Вип.14. С. 107–118.

18. Залеток Н. Служба британських та радянських жінок у військах зв'язку в роки Другої світової війни // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2021. Вип. 32. С.140–144.

19. Залеток Н. Висвітлення присутності жінок у лавах збройних сил СРСР у документах ЦК ВКП (б) 1941–1945 рр. // Старожитності Лукомор'я. 2021. Вип. 6 (9). Листопад-Грудень. С. 55–63.

20. Залеток Н. Висвітлення військової служби британок на шпальтах газет СРСР та радянських жінок у періодиці Великої Британії у 1941–1945 рр.: загальна порівняльна характеристика // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. 2021. Серія: Історія. Вип.38. С.98–105.

21. Залеток Н. Проблема рекрутування британських жінок до лав армії в роки Другої світової війни на шпальтах тогочасної преси // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2021. Вип. 55 (Серія: Історичні науки). С.58–67.

22. Залеток Н. Військова служба жінок в роки Другої світової війни у дискурсі британського істеблішменту // Старожитності Лукомор'я. 2022. Вип. 2 (11). Березень-Квітень. С. 83-93.

23. Залеток Н. Емансипація по-радянськи: місце та роль жінок у суспільстві в публічному дискурсі Й. Сталіна у 1920–1940-х рр. // Літопис Волині. 2022. Число 26. С.205-210.

Публікації, що додатково відображають результати наукового дослідження:

24. Залеток Н. Політика вшанування ветеранок Другої світової війни в СРСР та Великій Британії: коротка порівняльна характеристика // Актуальні проблеми історії, філософії та права в дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених. Київ: Фенікс, 2020. С.37–40.

25. Залеток Н. Висвітлення служби жінок у лавах армії, партизанських загонів та допоміжних організацій у британських та радянських виданнях часів Другої світової війни // Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в

Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 липня 2020 року). Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2020. С. 14–19.

26. Залеток Н. Служба жінок в армії, партизанських загонах та допоміжних організаціях під час Другої світової війни в британській та радянській історіографії перших повоєнних років // Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Наукова молодь-2020» (Київ, 21 жовтня 2020 р.). К.: ФОП Ямчинський О. В., 2020. С. 11–14.

27. Залеток Н., Гуржій О. Британська армія, жінки і Вінстон Черчилль: до біографії політичного діяча // Сумські історико-краєзнавчі студії. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Суми, 5 листопада 2020 р.) / Редкол.: Д. Кудінов (відповідальний редактор), О. Ключко, М. Михайліченко, В. Оліцький, Н. Сидоренко. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. С. 142–147.

28. Залеток Н., Гуржій О. Проблема служби жінок в армії в публіцистичній творчості Вінстона Черчилля // Глухівські читання – 2020. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: Збірник матеріалів X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. О. Луценко. Глухів, 2020. С. 7–9.

29. Zalietok N. British and Soviet women in the army and auxiliary organizations during WWII // XIV Машеровские чтения: материалы международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых, Витебск, 21 октября 2020 г. Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2020. С. 160–161.

30. Zaletok N. Primary sources for studying soviet women's service in the army and partisan detachments during World War II: potential of Ukrainian archives // The Youth of the 21st Century: Education, Science, Innovations: Proceedings of VII International Conference for Students, Postgraduates and Young Scientists, Vitebsk,

December 11, 2020. Vitebsk: Vitebsk State University named after P.M. Masherov, 2020. P. 73–76.

31. Залеток Н. Інформаційний потенціал українських архівів у дослідженні служби радянських жінок зі зброєю в руках в роки Другої світової війни // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. ст. Київ. 2021. Вип. 23. С.44–54.

32. Залеток Н. Російські та британські жінки в боротьбі за право голосу: порівняльна характеристика // Science and innovations in the 21st century: матеріали I Всеукраїнської Інтернет-конференції студентів та молодих вчених (Мелітополь, 12 травня 2021 р.) Гуманітарні науки. Соціальні та поведінкові науки. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. С.34–35.

33. Залеток Н. Британська та радянська жінка в соціумі міжвоєнного періоду: порівняльний аналіз // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти, м. Рівне, 13–14 травня 2021 року. Рівне: НУВГП, 2021. С.349–351.

34. Залеток Н. Деякі аспекти правового забезпечення служби британських та радянських жінок у збройних силах під час Другої світової війни // Друга світова війна: історія та пам'ять: збірник матеріалів I Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Друга світова війна: історія та пам'ять» / за ред. Р. Литвиненка. Вип. 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С.22–28.

35. Залеток Н. Британські та радянські розвідниці у роки Другої світової війни // Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. С.23-26.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки і результати дослідження викладено у доповідях авторки на конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії і права в дослідженнях молодих

учених» (м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 16 червня 2020 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» (м. Одеса, Причорноморський центр досліджень проблем суспільства, 17–18 липня 2020 р.); the 5th International online conference «Archival Studies, Source Studies – Trends and Challenges» the 5th International online conference «Archival Studies, Source Studies – Trends and Challenges» (Тбілісі, Грузія, Національні архіви Грузії, 24–25 вересня 2020 р., онлайн); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Наукова молодь – 2020» (м. Київ, Ради молодих вчених НАПН України та ін., 21 жовтня 2020 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сумські історико-краєзнавчі студії» (м. Суми, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 5 листопада 2020 р.); X «Глухівських наукових читаннях – 2020. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 9–11 грудня 2020 р.); міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «XIV Машеровские чтения» (м. Вітебськ, Білорусь, Вітебський державний університет імені П. М. Машерова, 21 жовтня 2020 р.); VII міжнародній конференції студентів, магістрантів, аспірантів та молодих вчених «Молодежь XXI века: образование, наука, инновации» (м. Вітебськ, Білорусь, Вітебський державний університет імені П. М. Машерова, 11 грудня 2020 р.); I Всеукраїнській Інтернет-конференції студентів та молодих вчених «Science and innovations in the 21st century» (м. Мелітополь, Таврійський державний агротехнічний університет імені Дмитра Моторного, 12 травня 2021 р.); міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки» (м. Рівне, Національний університет водного господарства та природокористування, 13–14 травня 2021 р.); міжнародній конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права в дослідженнях молодих учених» (м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 22

червня 2021 р.); I Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Друга світова війна: історія та пам'ять» (м. Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 29 жовтня 2021 р.); 2022 Annual WWII Emerging Scholars Symposium «Here Is Your War: Military, Press, and Homefront Visions of War» (Абілін, США, Президентські бібліотеки Ейзенгауера, Рузвельта та Трумана, 3 червня 2022 р., онлайн); воркшоп-дискусія щодо рукопису статті Наталії Залеток “The Second World War in the Personal Reminiscences of British and Soviet Servicewomen: A Comparative Perspective” (Еванстон, США, Північно-Західний університет, Інститут глобальної політики Баффетта, 7 червня 2022 р., онлайн).

4) Відповідність дисертації встановленим вимогам та рекомендація дисертації до захисту. Дисертація Залеток Н. В. є завершеним самостійним дослідженням, яке розв'язує актуальну для вітчизняної та світової історичної науки наукову проблему. Вона відповідає вимогам п.п.7–9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197. У результаті попереднього розгляду дисертації Залеток Наталії Валеріївни та перевірки повноти викладу основних наукових результатів дослідження у публікаціях

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів докторської дисертації Залеток Н. В. у вигляді монографії на тему «Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Залеток Н. В. у вигляді монографії на тему «Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни» відповідає спеціальності 07.00.02 «всесвітня історія» та вимогам п.п.7–9 Порядку присудження та

позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197.

3.Рекомендувати дисертацію Залеток Н. В. у вигляді монографії на тему «Жінки на військовій службі у Великій Британії та СРСР у роки Другої світової війни» до подання на спеціалізовану вчену раду за спеціальністю 07.00.02 «всесвітня історія».

Рецензенти:

завідувач відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України

В. М. Даниленко

завідувач відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор

О. Є. Лисенко

вчений секретар Інституту історії України НАН України, завідувач відділу історії державного терору радянської доби Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор

О. С. Рубльов

**ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ**

**НАН УКРАЇНИ
ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР**

